

Nr 300.

Av herr Hallén, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om vidtagande av åtgärder från statens sida för åvägabrindande eller understödjande av social hjälpverksamhet.

På grund av de ökade svårigheter, som kristiden visat sig medföra för stora grupper utav mindre bemedlade samhällsmedlemmar, beslöt 1916 års riksdag att anvisa ett belopp av fem miljoner kronor för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor. Under varje därefter följande riksdag ha ytterligare anslag beviljats för enahanda ändamål. Den avveckling utav kristiden och dess provisoriska anordningar, som pågår, kommer givetvis även att beröra den verksamhet, som understöddes med det s. k. dyrtidsanslaget, och det spörsmålet inställer sig då, huruvida tiden kan anses mogen för en avskrivning av alla anslag till förmån för våra kommuners mindre bemedlade, som ej tillhöra kategorien understödstagare hos fattigvården. I årets trontal har bebådats, att Kungl. Maj:t för sista gången ämnar äska anslag av riksdagen för dyrtidslindrande åtgärder. Där emot har veterligen ännu ingenting försports, om från statens sida kommer att åtgöras något för vidmakthållande i framtiden av offentliga hjälpåtgärder av det slag, som dyrtidsanslaget under kristiden utövat. Såsom en lämplig bakgrund till de förslag, jag har för avsikt att här framlägga angående berörda angelägenhet, tillåter jag mig att återgiva några siffror och upplysningar, vilka av mig inhämtats hos folkhushållningskommissionen, som under kristiden varit handhavare utav den statsunderstödda dyrtidsverksamheten.

Dyrtidsverksamheten har pågått från den 1 december 1916, och har densamma med undantag för första perioden varit indelad i halvårsperioder enligt nedanstående schema:

Första perioden	tiden	1 december	1916—30 juni	1917,
andra	»	»	1 juli	1917—31 dec. 1917,
tredje	»	»	1 januari	1918—30 juni 1918,
fjärde	»	»	1 juli	1918—31 dec. 1918,
femte	»	»	1 januari	1919—30 juni 1919,
sjätte	»	»	1 juli	1919—31 dec. 1919,
sjunde	»	»	1 januari	1920—30 juni 1920.

Antal kommuner, som beviljats dyrtidsanslag, framgår av följande siffror:

första perioden	912 kommuner,	
andra	»	1.948	»
tredje	»	1.930	»
fjärde	»	2.046	»
femte	»	2.221	»
sjätte	»	1.717	»
sjunde	»	1.125	»

(preliminära siffror enligt status d. 31. 1. 1920.)

Dessa siffror ådagalägga, att de allra flesta av rikets kommuner under kristidens mest tryckande skede anlitat dyrtidsanslaget. I regel synas endast de mest burgna kommunerna i de rena jordbruksdistrikten ha avhållit sig från att vidtaga statsunderstödda åtgärder för de mindre bemedlade.

Storleken av *kommunernas* egna uppoffringar för de mindre bemedlade uppgår hittills till i runt tal 31 1/2 miljoner kronor under de sju första perioderna. *Statens* bidrag, i avrundade siffror, uppgå till nedanstående belopp:

första perioden	4.400.000 kronor,
andra	»	7.658.000 »
tredje	»	12.136.000 »
fjärde	»	17.754.000 »
femte	»	20.370.000 »
sjätte	»	9.035.000 »
sjunde	»	5.880.000 »
eller i runt tal	77.230.000 kronor.

(ansökt belopp)

Härtill kommer ytterligare *gåvomedel* å tillhopa 3.437.000 kronor, som stått till kommunernas förfogande, och vilka av desamma åberopats såsom grundval för erhållande av statsbidrag. *Tillsammans* skulle följaktligen i runt tal 112 miljoner kronor kommit de mindre bemedlade tillgodo under kristiden huvudsakligen i form av prisnedsättning å större och viktigare livsförnödenheter.

I sin första begynnelse var dyrtidsanslaget avsett att utgå till mindre bemedlade inom alla samhällsklasser utan strängare hänsyn till inkomstläge och samhällsställning. Innan arbetarna i mera nämnvärd grad lyckades tillkämpa sig dyrtidstillägg, kommo dessa också i ganska stor utsträckning i åtnjutande av dyrtidshjälp genom det allmännas medel. Mot den egentliga kristidens slut ha arbetarna emellertid i högst betydlig utsträckning eliminerats bort bland bidragsmottagarna. Dessa utgöras därför numera till större delen av ensamstående gamla personer, sjuklingar samt familjeförsörjare med stort barnantal, vilka genom erhållande av dyrtidshjälp undsluppit att anropa fattigvården om bistånd. Den successiva minskningen av dyrtidsverksamhetens omfattning återspeglas i följande siffror, som angiva de dyrtidshjälptas fördelning på hushåll och personer under de sex första anslagsperioderna:

Period:	Hushåll:	Personer:
1	225.000	817.000
2	422,000	1.432.000
3	425.000	1.465.000
4	446.000	1.435.000
5	384.000	1.247.000
6	195.000	560.000 (preliminära siffror)

Storleken av den dyrtidshjälp, som kommit de mindre bemedlade tillgodo, har självfallet högst väsentligt varierat, beroende såväl på, att kommunerna under de olika perioderna haft att disponera över växlande belopp, som också på, att hänsyn måst tagas till de för varje period skiftande individuella behoven. I regel torde hjälpen icke överstigit cirka 100 kronor pr hushåll och period, men i åtskilliga fall har den dock uppgått till 200 å 300 kronor pr hushåll, vanligen då familjerna varit talrika. Genomsnittsbidraget pr hushåll och halvår har emellertid varit synnerligen lågt, nämligen

för första perioden	19: 52	kronor
» andra »	18: 13	»
» tredje »	28: 58	»
» fjärde »	39: 81	»
» femte »	53: 10	»

Av den här lämnade utredningen framgår tydligen, att dyrtidsverksamheten haft en ganska vid omfattning. Dess upphörande måste för den skull komma att bli mycket kännbart för de personer, vilka under krisåren blivit i viss mån beroende utav anslaget. Dessa utgöras numera huvudsakligen av personer, som icke berörts av löneförhöjningar, samt av sådana, vilka med penningvärdets fall fått se ett helt livs små besparingar smälta ned till så ringa kapital, att räntan icke på långt när förslår till livets nödortft. Vilken betydelse verksamhetens fullkomliga upphörande skulle komma att medföra, belyses klart av de siffror, som framgått utav en undersökning härom, vilken föranstaltats inom folkhushållningskommissionen. Av densamma klagöres nämligen, att ett fullständigt indragande utav all dyrtidsverksamhet den 1 juli 1920 skulle komma att leda till, att ungefär 33,800 hushåll (enligt senaste beräkning), representerande cirka 91,700 personer, vilka aldrig tillförene anlitat det allmänna, då skulle nödgas att anropa fattigvården om hjälp. Även om nu, såsom Kungl. Maj:t ställt i utsikt, anslag skulle komma att beviljas för ett fortsättande av dyrtidsverksamhetens avveckling under ännu ett år efter instundande 1 juli, återstår den frågan, om icke även *efter* respitårets utgång svårigheter skola kvarstå för mycket betydande grupper utav ekonomiskt svagt situerade människor. Utan tvivel måste man nog räkna med, att en icke oväsentlig del av de personer, som här ovan angåvos komma att falla fattigvården till last den 1 juli 1920, även ett år senare icke skola ha bragts i nämnvärt gynnsammare läge. Den genom folkhushållningskommissionens utredning framkomna siffran torde visserligen ha blivit särskilt hög på grund utav, att undersökningen hänför sig till kristiden, men även under mera normala tider ges det förvisso en icke obetydlig kontingent av vanlottade personer, vilka stå på gränsen till fattigvården och som kunna göra skäligen anspråk på hjälp från det allmänna sidan i socialt värdiga former. De utgöras av personer, vilka varken vilja eller måhända icke heller kunna ty sig till fattigvården och bland dem återfinnas icke så få personer, vilka torde befinnas diskvalificerade till erhållande av statspen-

sion eller invaliditetsunderstöd eller något som helst bidrag från de sociala försäkringsanstalterna. Det kan enligt mitt förmenande icke försvaras att, såsom hittills skett, låta stora grupper av oförvitliga människor, som av olika omständigheter och utan egen förskyllan blivit inkapabla att förtjäna sitt fulla livsuppehälle, utsättas för nöd och umbäranden och hänvisas till att bygga sin existens på fattigvårdens understöd eller medmänniskors barmhärtighet. Dessa nödställda människor finnas inom alla samhällsklasser och ha i regel det gemensamma karaktärsdraget, att hellre gå under än att anropa fattigvården om hjälp. Visst har denna människotyp framträtt i alla tider, men det gamla samhällets underlåtenhet att taga sig an deras sak är intet skäl för nutidens demokratiska samhälle att göra på samma sätt.

Den, som i likhet med mig varit i tillfälle att själv leda dyrtidsverksamheten inom en medelstor svensk landskommun, kan av egen erfarenhet intyga, vilken ovärderlig hjälp, som de under kristiden tillgängliga dyrtidsmedlen erbjudit för understödjande av personer, som befunnit sig i det ovan skildrade läget. I likhet med mig torde många ställa sig undrande, huru förhållandena skola gestalta sig, om hädanefter inga medel komma att stå till buds för avhjälpande av nödläget bland här nämnda kategorier av behövande. Jag förutser, att ett fullständigt upphörande utav dyrtidsverksamheten icke kan komma att för staten medföra möjligheten av att helt komma ifrån varje understödsverksamhet inom kommunerna. Av dessa olika skäl synes det mig vara en angelägenhet av vikt att det undersökes, vilka åtgärder som staten lämpligen bör vidtaga för att i framtiden, sedan dyrtidsanslaget upphört, ekonomiskt understödja de samhällsmedlemmar, som ej ha möjlighet att påräkna skydd genom samhällets allmänna sociala hjälporgan, men vilka likväl kunna anses vara i behov av hjälp i annan form än fattigvårdsunderstödet. Att överlämna uppgiften åt fattigvården kan icke stå rätt väl samman med det ändamål, som en framtida verksamhet på detta område har att fylla. Icke heller torde våra svenska kommuner ha så stark bärkraft, att verksamheten skulle kunna direkt sammankopplas med den nuvarande fattigvården. Även om en kommunal skattereform genomföres, lär det icke kunna förväntas, att kommunernas finansiella läge skall tillåta dem att ensamma bära bördorna för genom dessa nya vårdnadsplikter stegrade fattigvårdsutgifter, synnerligast om man tager i betraktande, att många kommuner torde nödgas komma att ikläda sig betydande utgifter för byggnadsföretag för fattigvårdsändamål.

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 4 saml. 95 häft (Nr 299—301.)

mål, uppgifter, som enligt nya fattigvårdslagen måste vara lösta före år 1929.

Det torde också vara nödvändigt, att staten uppmuntrar kommunerna till vidtagande av här antydda åtgärder, enär det i motsatt fall kan förmodas, att kommunerna icke själva skola skrida till några åtgöranden.

Beträffande läggningen av den här förordade verksamheten vill jag framhålla, att densamma principiellt synes böra utformas efter dyrtidsverksamhetens mönster. Den av dyrtidsanslaget under krisåren tillämpade huvudregeln, att rätten till erhållande av dyrtidshjälp i form av rabatt å vissa varor gjorts beroende av kontanta tillskott från bidragsmottagarnas sida, har enligt mitt förmenande utgjort ett beaktansvärt försök att åstadkomma en även ur moraliska synpunkter värdefull samverkan mellan det allmänna och den enskildes strävan till självhjälp. Följaktligen utgår jag ifrån att utlämnande av kontanta bidrag endast i särskilt motiverade undantagsfall skulle få förekomma.

Slutligen torde jämväl det spørsmålet böra tagas i övervägande, om och i vad mån en verksamhet av här skisserat slag även bör bygga på kommunala anslag och i fråga om administration anknytas till redan existerande kommunala organ. Jag tillåter mig i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på förhandenvaron av tvenne socialt betydelsefulla lagar i Danmark. Dessa äro dels lagen om »hjelpekasser» (av den 29 april 1913) samt lagen om »understøttelse til børn av Enker» (av den 29 april 1913). *Hjälpkassorna* ha till uppgift att provisoriskt stödja »värdige trængende», som ha fast bostad inom vederbörlig hjälpkassas område, och som icke åtnjuta fattigvårdsunderstöd, i deras strävanden att hålla sig uppe utan hjälp från fattigvården. Hjälpkassor skola vara upprättade i varje kommun, och åtnjuta desamma statsbidrag för sin verksamhet. Detta statsbidrag uppgick före kristiden till 250,000 kronor pr år, men ha bidragen sedermera betydligt ökats. *Änkelen* avser att utan fattigvårdshjälps rättsverkningar lämna understöd åt behövande änkor till utgifter för underhåll och uppfostran av deras äkta barn eller under äktenskapet adopterade barn. Även här tillskjuter staten viss del av kommunernas kostnader. Änkeunderstödet utgår enligt senast gällande förordning med 150 kronor årligen tills barnet fyllt 4 år, med 120 kronor tills barnet fyllt 12 år och med 90 kronor tills barnet fyllt 14 år.

En undersökning utav understödsverksamhetens utbyggande i vårt land torde kunna erhålla en god vägledning av de erfarenheter på detta område, som gjorts i Danmark. I samband härmed synes det även önskvärt, att

uppmärksamhet ägnas åt spørgsmålet om staten bör understödja och i viss omfattning leda och kontrollera de filantropiska företagen, som i vårt land ofta arbeta under tämligen osäkra förhållanden och efter mindre rationella metoder, men av vilkas insatser på det sociala området mycket skulle kunna utvinnas, därest det allmänna mera än hittills gentemot dem intoge en välvillig och stödjande hållning.

Under hänvisning till vad jag här ovan anfört tillåter jag mig alltså hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående vidtagande av åtgärder från statens sida för åvägabringande av en sådan social hjälpverksamhet, som i Danmark närmast regleras av lagen om kommunala hjälpkassor och av änkelagen, ävensom om och i vad mån staten på lämpligt sätt bör kunna understödja de frivilligt arbetande hjälporganisationerna i vårt land.

Stockholm den 31 januari 1920.

Harald Hallén.
